

•
ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)

ISTORIE

TOM LXIX
2023

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Nelu Zugravu (Iași), Neculai Bolohan (Iași), Alexandru-Florin Platon (Iași),
Petronel Zahariuc (Iași), Ștefan S. Gorovei (Iași), Maria Magdalena Székely
(Iași), Cristian Ploscaru (Iași), Claudiu Topor (Iași), Gabriel Leanca (Iași),
Gheorghe Iacob (Iași), Ovidiu Buruiană (Iași), Victor Spinei, membru al
Academiei Române (Iași), Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române
(Cluj-Napoca), Ovidiu Cristea (București), Antal Lukács (București), Ion
Eremia (Chișinău), Ion Varta (Chișinău), Dennis Deletant (Londra),
Carol Iancu (Montpellier), Hans-Christian Maner (Mainz).

COMITETUL DE REDACȚIE:

Laurențiu Rădvan (redactor șef),
Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Ionuț Nistor, Adrian-Bogdan Ceobanu,
Adrian Vițalari (secretar de redacție),
Mihai-Bogdan Atanasiu (secretar de redacție).

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în textele publicate revine în
exclusivitate autorilor.

Coperta I: Constantin Diamandi, ministru plenipotențiar al României la Paris,
sosind la Palatul Élysée (L'Illustration, 8 ianuarie 1927, imagine din col. Adrian-
Bogdan Ceobanu)

Manuscrisele, cărțile și revistele propuse pentru schimb,
ca și orice corespondență se vor trimite redacției:

Laurențiu Rădvan

Facultatea de Istorie
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
B-dul Carol I 11,
700506, Iași, România
Tel.: 40-(0)232-20.12.74
e-mail: radvan@uaic.ro

ISSN 1221-843X
eISSN 2821-4617
Printed in Romania

CUPRINS

Ana Honcu, <i>Initiative édititaire des femmes dans les provinces de Dacie et Mésie Inférieure (Ier-IIIe siècles apr. J.-C.)</i>	7
Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, <i>New data on the salt resources from Ocna Dejului-Sic-Cojocna-Gherla area in Roman Dacia</i>	19
Ioan-Aurel Pop, Alexandru Simon, <i>Moartea „ducelui Valahiei”: situația din Moldova în informațiile Casei de Habsburg din vara anului 1496</i>	27
Andrei Constantin Sălăvăstru, <i>Rebellion and Peace: The paths for conflict resolution in Huguenot and Catholic propaganda during the French Wars of Religion</i>	33
Mihai-Bogdan Atanasiu, <i>Mormintele Cantacuzinilor moldoveni (secolele XVII-XIX)</i>	55
Ștefan Lemny, <i>Istoria ca o poveste: Istoria Imperiului Otoman de Cantemir</i>	83
Petronel Zahariuc, <i>Contribuții la istoria familiei Balș în secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, după testamente și foi de zestre</i>	95

Ștefan S. Gorovei, <i>Heraldica teritorială – manifest de putere?</i>	123
Laurențiu Rădvan, <i>Din consecințele Regulamentului Organic: înființarea Eforiei orașului Iași și alegerea primilor săi membri</i>	139
Simion Câlția, <i>Practici științifice și norme sanitare în regulamentele Laboratorului comunal chimico-bacteriologic al Bucureștiului</i>	157
Claudiu-Lucian Topor, <i>Carsten Nielsen and his “controversial” agreements in Romania (1915). Files re-opened in Nazi Germany</i>	169
Iana Bălan, <i>Ofensiva Brusilov: catalizator al negocierilor și al intrării României în război? Câteva ipoteze istoriografice</i>	191

Adrian Vițalaru, <i>Strategic interests and economic cooperation. The beginning of trade relations between Romania and Poland (1920-1921)</i>	207
Ionel Doctoru, <i>„Vrem Ambasadă la Paris!” – Demersurile autorităților române pentru modificarea statutului Legației din capitala Franței (1926)</i>	221
Daniela Popescu, <i>Educație, școli și propagandă în cadrul grupului etnic german din România (1940-1944)</i>	235
Vasile Ungureanu, <i>Le diplomate Alexandru Paleologu</i>	249
Ciprian Nițulescu, <i>Între stema regală și steaua roșie. Aspecte privind personalul diplomatic al României (1947-1952)</i>	263
Iulian Moga, <i>Mama Gabrieli, the contemporary confessor of Georgia</i>	297
Andi Mihalache, <i>Despre tăcere și noile abordări din studiile culturale</i>	311

<i>Recenzii și note bibliografice</i>	339
Alexandru Vulpe, <i>Protoistoria României</i>, ediție îngrijită de Radu Băjenaru, București, Editura Academiei Române, 2020, 308 p. (Bogdan-Ștefan Novac); Irina Nemțeanu, <i>Ipostaze ale locuirii comunităților evreiești din Moldova (1775-1930)</i>, București, Editura Simetria, 2022 (Tudor Gaiță); Andreea Pop, <i>Arhitectura de veci în România. Cimitire, mausolee, edificii funerare în spațiul extracarpatic (1830-1939)</i>, București, Editura Patrimonia, 2021, 224 p. (Ioan Grămadă); <i>Servitorii Statului: funcționari, funcții și funcționarism în România modernă (1830-1948)</i>, coord. Judit Pál, Vlad Popovici, Andrei Florin Sora, Cluj-Napoca, Mega, 2022, 452 p. (Dan-Alexandru Săvoaia); <i>Elita românească și itinerariile modernității. Omagiu Profesorului Mihai Cojocariu</i>, coord. Cristian Ploscaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2021, 555 p. (Ion Cârja); <i>Identitățile Chișinăului: Strada 31 August 1989</i>, coord. Sergiu Musteață, Alexandru Corduneanu, Chișinău, 2023, 249 p. (Mihai Anatolii Ciobanu); Paul Brummell, <i>Diplomatic Gifts. A History in Fifty Presents</i>, London, Hurst&Company, 2022, 423 p. (Adrian-Bogdan Ceobanu); James Stourton, <i>British Embassies. Their Diplomatic and Architectural History</i>, photographs by Luke White, London, Frances Lincoln Publishers, 2017, 352 p. (Adrian-Bogdan Ceobanu); Norman Stone, <i>Primul Război Mondial. O scurtă istorie</i>, București, Editura Litera, 2023, 256 p. (Andrei Chirilă); Diana Preston, <i>Opt zile la Ialta. Cum au configurat Churchill, Roosevelt și Stalin lumea postbelică</i>, București, Editura RAO, 2022, 473 p. (Andreea Ioana Ursulescu).	
<i>Abrevieri</i>	361

Din consecințele Regulamentului Organic: înființarea Eforiei orașului Iași și alegerea primilor săi membri**

Deceniile de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea au reprezentat pentru Principatele Române o perioadă de mari transformări. Tratatul de pace încheiat la Kuciuk-Kainargi (1774) și Adrianopol (1829) sunt repere fundamentale nu numai pentru schimbarea statutului Principatelor Române în contextul relațiilor internaționale, dar și, indirect, pentru amplele transformări care au avut loc în interiorul celor două țări române. Primul tratat a deschis calea unei dezvoltări economice cu consecințe multiple, inclusiv sociale, cel de-al doilea a permis adoptarea unor documente cu valoare constituțională (Regulamentele Organice), care au netezit drumul principatelor spre modernizare. Acest proces a afectat profund și lumea orașelor, care rămăseseră mult în urmă față de așezările similare aflate mai la vest. La 1800, centrele urbane din cele două țări române încă se înfățișau ca niște târguri pre-moderne de influență orientală, cu o economie rudimentară, bazată pe bresle, cu o organizare administrativă dependentă de puterea centrală, cu o populație redusă și cu regim juridic diferit. Transformările care au avut loc treptat după 1774 și în special în prima jumătate a secolului al XIX-lea au permis o creștere semnificativă în plan demografic, mai multe reforme administrative, alături de o diversificare a economiei.

În lucrarea de față ne propunem să tratăm una din dimensiunile reformei, mai puțin abordată de către specialiști, cea administrativă, cu referire la cazul capitalei Moldovei, Iași. Cu toate că mai mulți istorici s-au ocupat de evoluția acestui oraș, majoritatea au trecut destul de repede peste transformările survenite aici pe fondul adoptării Regulamentului Organic și punerii acestuia în practică. Cea mai bună monografie a orașului, lucrarea *Iașii vechilor zidiri*, a lui Dan Bădăraș și Ioan Caproșu, se oprește cu cercetările la 1821, iar volumul colectiv *Istoria orașului Iași*, care acoperă și anii de dinainte de unirea de la 1859, se ocupă foarte

* Prof. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România; radvan@uaic.ro.

** Acest studiu reprezintă forma dezvoltată a comunicării intitulate *Din consecințele Regulamentului Organic: înființarea Eforiei orașului Iași*, pe care am susținut-o în cadrul Congresului Național al Istoricilor Români, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 29 august 2018.

succint de subiect¹. Doar N. A. Bogdan și Dumitru Rusu au tratat marginal această temă, primul într-un mic text dedicat „celei dintâi legiuii comunale a orașului Iași”, în care publică și câteva documente, iar al doilea într-un studiu general dedicat administrației Iașilor între 1832 și 1864, marcat însă de interpretări marxiste². Li se adaugă un studiu general privitor la înființarea eforiilor orășenești în Moldova, scris de D. Agache³, în timp ce organizarea administrativă a țării în anii 1832-1862 a fost analizată de Adrian Macovei în câteva studii publicate în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Iași”⁴. Singurul care a arătat recent interes asupra subiectului eforiilor este Simion-Alexandru Gavriș, care și-a pornit cercetările de la foile de calități (cu date privind personalul) păstrate în arhive, oferind informații foarte valoroase cu privire la primii membri și angajați ai acestei instituții și nu numai⁵.

Secolul al XVIII-lea nu a fost unul prea bun pentru orașele din principate, cum nu a fost pentru tot acest spațiu din sud-estul Europei, aflat la intersecția intereselor marilor puteri. Pe de o parte, Imperiul Otoman și-a intensificat presiunea politică și economică, pe de alta, Rusia și Austria au căutat să profite de slăbiciunile Porții pentru a-și extinde aici influența. Pe acest fond, domnii „fanarioți” au redus bruma de autonomie care mai supraviețuise în vechile orașe ale Moldovei și Țării Românești, nevoiți să asigure surse de bani pentru plata tronului și a diverselor obligații față de Poartă. Nici Iașii, capitala Moldovei, nu au făcut excepție. Ultima mențiune a unui șoltuz este din 1742⁶, în timp ce pârgarii, membri ai vechiului sfat orășenesc de sorginte medievală, devin tot în acea vreme o breaslă fiscală, pentru ca în scurt timp să dispară cu totul⁷. Pe parcursul secolului al XVIII-lea principalul personaj implicat în diversele chestiuni administrative din oraș devine vornicul de poartă, dregător numit de domn care avea atribuții juridice

¹ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri până la 1821*, ediția a II-a, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2007; *Istoria orașului Iași*, vol. I, ed. de Constantin Cihodaru, Gheorghe Platon, Iași, Editura Junimea, 1980.

² N. A. Bogdan, *Cea dintâi legiuire comunală în orașul Iași și în principalele târguri din Moldova*, în *IN*, I (1922), fasc. 2, p. 240-250 (vezi și considerațiile din idem, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, ediția a II-a, Iași, 1913, p. 366-367); Dumitru Rusu, *Administrația orașului Iași la începutul epocii moderne*, în *AIIAI*, XIV (1977), p. 313-325.

³ D. Agache, *Înființarea eforiilor orășenești în Moldova*, în *CI*, s.n., IV (1973), p. 191-204.

⁴ În acest serial, autorul s-a ocupat mai mult de structura ținuturilor și nu de orașe (Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832-1862*, studiu care a apărut în mai multe părți în *AIIAI*, XIX (1982), p. 353-374, și XX (1983), p. 153-173; XXI (1984), p. 203-216, XXII (1985), nr. 2, p. 483-495, XXIII (1986), nr. 1, p. 179-199.

⁵ Simion-Alexandru Gavriș, *Urban Administration in the Principality of Moldavia after the Adoption of the Organic Statute: Members of Municipal Councils (1834)*, în *HU*, 28 (2020), p. 209-223; Idem, *Urban Administration in the Principality of Moldavia after the Adoption of the Organic Statute: Employees of the Municipal Councils (1834)*, în *HU*, XXIX (2021), p. 71-82; Idem, *Cel dintâi președinte al eforiei orașului Iași: Vasile Beldiman (1801-1853)*, în *IN*, serie nouă, IV (2022), p. 97-116.

⁶ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. V, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura „Dosoftei”, 2001, p. 105, nr. 186.

⁷ *Condica lui Mavrocordat*, vol. II, editată de Corneliu Istrati, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008, p. 637, nr. 1421.

(judeca pricini mărunte) și executive (facea cercetări în diferite cauze, hotărânicii, pune în practică anumite decizii)⁸. Chiar dacă puterea acestor vornici (numărul lor variind între patru și 12, în funcție de perioadă) nu era limitată strict la Iași, importanța lor pentru capitala Moldovei a fost în creștere, în secolul al XVIII-lea fiind tot mai rare pricinile sau situațiile petrecute în oraș la care să nu fie chemați și vornicii de poartă⁹. Domnii încep să conștientizeze necesitatea unei mai bune reglementări la nivel edilitar, mai ales că unele probleme mai vechi care afectau orașul nu mai suportau amânare. Cu excepția bisericilor și a unor case boierești, locuințele din Iași erau încă în majoritate din lemn, iar focul făcea periodic ravagii. În aceste condiții, domni precum Grigore Alexandru Ghica susțin necesitatea ridicării unor construcții din piatră, tocmai pentru a evita efectele negative ale incendiilor¹⁰. Aprovizionarea cu apă era și ea deficitară, în condițiile în care populația orașului creștea, fapt vizibil în sporirea oamenilor din mahalale, precum în Broșteni, Muntenime sau Tătărași, astfel că Grigore II Ghica, Grigore Alexandru Ghica, dar mai ales Constantin și Alexandru Moruzi iau măsuri pentru asigurarea apei la cât mai multe cișmele publice sau particulare din Iași¹¹. Un pas înainte spre o mai bună organizare pe domenii a unor aspecte ce țineau de amenajarea străzilor și a podurilor, aprovizionarea cu apă, învățământul și sănătatea publică a fost dat de înființarea de epitropii, cu rezultate mai bune decât vechiul sistem de organizare, dar și cu limite serioase, ce țineau de finanțarea deficitară și autoritatea restrânsă pe care o aveau¹².

Dar măsurile în plan edilitar luate de domni erau punctuale și fără continuitate, de vreme ce domniile erau scurte, iar lipsa cronică de lichidități, alături de apăsătoarele obligații fiscale făceau ca eficacitatea hotărârilor luate să fie limitată. Nu o dată, o decizie luată de un domn într-o chestiune ce ținea de oraș a trebuit să fie reluată iar și iar de domnii următori, tocmai pentru că aceasta nu era pusă în practică. Sistemul de decizie trebuia descentralizat, pentru a permite o mai bună dezvoltare a orașelor. Efectele lipsei reformelor au devenit evidente chiar și după revenirea la domniile pământene: în 1827 Iașii au fost afectați de un alt mare incendiu, care a distrus o bună parte din zona centrală a orașului. Hotărârile luate

⁸ Pentru atribuțiile vornicilor de poartă în secolul al XVII-lea, vezi Miron Costin, *Opere*, ed. de P. P. Panaitescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, p. 389; Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, trad. de Gh. Guțu, București, Editura Academiei Române, 1973, p. 207-209.

⁹ Mihai-Cristian Amărieuței, *Despre vornicii de poartă și atribuțiile lor în Iași secolului al XVIII-lea, în Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, volum editat de Laurențiu Rădvan, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2007, p. 134-154.

¹⁰ „Ca se să facă zidiri de piatră prin orașe, cunoscut iaste nu numai că aduce această podoabă orașilor, ce și obștii folosință și apărare, mai ales la o vreme când se întâmplă foc” (*Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. VII, p. 284, nr. 235).

¹¹ Laurențiu Rădvan, Andrei Melinte, *Alimentarea cu apă în orașul Iași: influențe, rețea, tehnologie (secolul XVII – jumătatea secolului al XIX-lea)*, în *HU*, XXV (2017), p. 178-182.

¹² Mihai-Cristian Amărieuței, Ludmila Bacumenco-Pîrnău, *Despre epitropiile înființate de domnii fanarioți în Iași veacului al XVIII-lea, în Orașe vechi, orașe noi în spațiul românesc. Societate, economie și civilizație urbană în prag de modernitate (sec. XVI-jumătatea sec. XIX)*, volum editat de Laurențiu Rădvan, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014, p. 99-118.

de Ioniță Sandu Sturza au fost la fel de eficiente precum cele luate de alți domni cu ocazia unor focuri anterioare, iar în 1833 orașul a suferit o nouă calamitate de acest fel¹³. Schimbările introduse după ocupația rusă începută în 1828 vor fi hotărâtoare pentru noul curs al administrației orașelor. Rușii mai ocupaseră principatele și între 1806 și 1812, însă atunci efortul lor a fost îndreptat mai mult spre asigurarea frontului și mai puțin spre reformarea teritoriului ocupat, această perioadă necesitând e drept o mai bună cercetare a arhivelor ruse. În plan edilitar, s-au păstrat informații cu privire la unele progrese la Iași, la nivel de amenajare a străzilor și iluminat public: se reface Podul Roș de peste Bahlui și se iau măsuri pentru instalarea de stâlpi cu lumânări pe străzi¹⁴. Războiul început în 1828 a fost mai scurt, iar tratatul încheiat la Adrianopol anul următor a permis impunerea unui cadru politic diferit, mai favorabil reformelor dorite de ocupant, care urmărea dacă nu să își netezească drumul spre o ocupare permanentă a acestui teritoriu, măcar să își consolideze poziția la Dunărea de Jos. După numirea în fruntea administrației principatelor a unor oameni care au dat dovadă de mai puțină fermitate sau diplomatie (contele Feodor Petrovici Pahlen sau generalul Piotr Jeltuhin), țarul l-a trimis ca reprezentant al său în Principate pe contele Pavel Kiseleff¹⁵. Acesta s-a arătat foarte preocupat de introducerea aici a reformelor necesare nu doar stabilizării situației interne, pe fondul epidemiilor și dezorganizării, dar și ridicării nivelului economic, politic și social, în acest context discutându-se și apoi adoptându-se Regulamentele Organice¹⁶.

Pe lângă elementele de ordin legislativ, juridic și administrativ, Regulamentele conțineau și prevederi care puneau bazele unui nou mod de organizare a orașelor, introducând un prim nivel de autonomie, chiar dacă limitată. Acest subiect a fost însă unul cu totul secundar în ansamblul discuțiilor privind regulamentele, care se regăsesc în forma publicată ca *Anexă la Litera E*. Aici aflăm prevederile care urmăreau organizarea unui sfat municipal în capitală, o mai bună sistematizare a orașului, prin împărțirea acestuia în cvartaluri și plasarea unor bariere la fiecare intrare. Totodată, se urmărește reglementarea mai multor

¹³ Cele două ultime mari focuri din Iași au fost analizate recent într-un număr tematic din „Historia Urbana”, XXVI (2018): Marian Juncanariu, *Marele incendiu din 1827 și consecințele pe care le-a avut asupra orașului Iași*, p. 47-65; Dan Dumitru Iacob, *Incendiul din Iași, din 25 iunie 1833*, p. 67-96.

¹⁴ ANI, Documente, 422/105; Ioan Caproșu, Pavel Cocărlă, *Iluminatul public în Iași la 1811*, în *AȘUI*, XXXIX (1993), p. 95-102.

¹⁵ Vezi I. C. Filitti, *Principatele Române, de la 1828 la 1834: ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, 1934, p. 20-54.

¹⁶ Despre noi regulamente obștești, care să îmbunătățească situația internă din Principate, s-a discutat imediat după încheierea Convenției de la Akkerman (1826), vezi cap. *Lucrări și proiecte în vederea elaborării Regulamentului Obștesc al Moldovei din anul 1827*, de Iuliu C. Ciubotaru, în *Regulamentul Organic al Moldovei*, ed. a II-a de Dumitru Vitcu, Iași, Editura Junimea, 2022, p. 71-94. Interesant este că în regulamentul discutat pentru Moldova nu era admisă nici un fel autonomie internă în conducerea orașelor, asigurarea ordinii și judecata căzând în continuare în sarcina agăi, iar paza împotriva focului în a hatmanului (*ibidem*, p. 93). Pentru elaborarea și prevederile Regulamentului Organic, vezi și Dumitru Vitcu, *Regulamentul Organic al Moldovei. Geneză, orizont politic, conținut și semnificații*, în *AIIX*, LVI (2019), p. 87-113.

probleme edilitare: noi reguli pentru construcții, pavarea și iluminarea străzilor, asigurarea curățeniei și ridicarea gunoierului, mutarea cimetirelor la margine, sunt introduse reglementări moderne pentru sănătatea publică și sunt precizate îndatoririle poliției¹⁷. O problemă se întrevădea de atunci, și anume alocarea de sume de bani suficiente pentru ducerea la îndeplinire a tuturor acestor proiecte, ceea ce reprezenta o mare problemă pentru buget, câteva ședințe separate fiind dedicate acestui subiect în octombrie 1831, jurnalele cu deciziile luate fiind și ele publicate în Regulament¹⁸.

În studiul de față, vom insista pe aspectele mai puțin cunoscute ce țin de organizarea primei eforii orășenești de la Iași, prima din Moldova. Printr-o situație similară a trecut și cealaltă capitală românească, cea de la București. Prevederile Regulamentului erau similare pentru orașele din Țara Românească, iar intrarea în vigoare a actului la 1 iulie 1831, mai devreme decât în Moldova, a făcut ca primele alegeri din București să aibă loc, de asemenea, mai repede decât în Iași, în toamna lui 1831. La 15 noiembrie acel an, în Casa Orașului s-au întrunit 68 din cei 80 de deputați reprezentativi, aleși în cele cinci „văpsele” (sectoare), care, în urma mai multor scrutine de vot, au desemnat cele cinci „mădulare” ale primului Sfat orășenesc. Pe fondul unei demisii și a identificării printre cei aleși a unui supus străin, a fost necesar un nou scrutin, la 25 noiembrie 1831, componența finală a sfatului, sancționată de Kiseleff, fiind următoarea: prezident – vornicul Constantin Cantacuzino, iar membri – căminarul Gheorghe Bibescu, serdarul Ștefan Ioan și negustorii Gheorghe Papa și Ioan Răducanu¹⁹. Instalat temporar într-o casă de lângă biserica Sf. Spiridon Vechi, noul Sfat s-a întrunit prima dată la 2 decembrie 1831²⁰.

Chiar dacă Regulamentul Organic urma să intre mai târziu în vigoare în Moldova (la 1 ianuarie 1832), Kiseleff a cerut și la Iași organizarea primelor alegeri municipale la finele anului 1831. Intrăm astfel într-o perioadă de tranziție, cea a Sfatului Municipal, care a funcționat între 1 ianuarie 1832 și aprilie 1833, noua instituție preluând din mers câteva din atribuțiile stabilite de Regulament pentru mai buna administrare a orașului. În fruntea Sfatului, a fost numit vornicul Ștefan Catargiu, data alegerii celorlalți patru membri fiind stabilită mai târziu decât la București, la 27 decembrie 1831. S-a păstrat o copie a jurnalului acestei întruniri, care a avut loc la sediul din acel moment al Agiei, președinte al adunării fiind marele agă Alexandru Roset. În „obșteasca adunare a neguțitorilor de obștie și a starostelor breslilor din Iași”, alegerea nu pare să se fi făcut printr-un vot propriu-zis, cum vom vedea mai târziu, pentru că în text se susține că „ni-am sfătuit împreună și am ales cilenuri [membri, n. n.]” pe Haralamb Ioan, Alexandru Nicolau, Stavru

¹⁷ *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 224-238.

¹⁸ *Ibidem*, p. 238-241.

¹⁹ I. C. Filitti, *Câteva acte inedite relative la epoca regulamentară* (II), în *CL*, XLIII (1909), nr. 5, p. 550-553; Const. Moisil, *Primul sfat orășenesc al Bucureștilor*, în „Bucureștii Vechi”, I-V (1930-1934), p. 136-140, cu documente inedite privitoare la alegeri publicate la p. 140-154.

²⁰ Emil Vîrtosu, Ion Vîrtosu, Horia Opreșcu, *Începuturi edilitare, 1830-1832*, I, *Documente pentru istoria Bucureștilui*, București, 1936, p. 88, nr. LXV; Florian Georgescu, *Crearea sfatului orășenesc al politiei Bucureștilor*, în *BMIM*, 6 (1968), p. 139-148.

Radovici și Gavril Nicolau, secretar fiind ales serdarul Gavrilă Avram²¹. Spre deosebire de București, unde doi dintre aleși erau boieri și doi negustori, la Iași toți cei patru desemnați erau negustori, indiciu că alegătorii au socotit că aceștia vor reprezenta mai bine interesele orașului²². Acest sfat a avut însă o evoluție sinuoasă: în august 1832, Ștefan Catargiu și-a dat demisia, în locul său fiind numit căminarul Dumitrache Gane²³, pentru ca în noiembrie același an sfatul să fie părăsit de Alexandru Nicolau. Nu s-a reușit înlocuirea sa, Agia și restul membrilor sfatului scriind exasperați la Departamentul Treburilor Dinlăuntru că „adunând pără acum în trii rânduri din starostii corporațiilor și alți neguțători [...] și nicum au fost cu puțință a să alegi cilenul poroncit”²⁴! S-au păstrat actele celor trei încercări de alegeri, făcute în zilele de 12, 13 și 15 noiembrie 1832: la prima au venit doar șase negustori, la a doua cei prezenți nu au vrut să iscălească, iar la a treia nimeni nu a vrut să fie ales, motivând că „nimenea dintre neguțitori nu voiește nicum să priimască fără leafă, zicând că nimene nu-ș va pierde vreme și interesele pentru asăminea slujbă”²⁵. În fondul „Eforia orașului Iași” de la Arhivele acestui oraș, care debutează cu anul 1832, s-au păstrat mai multe dosare care surprind bine numeroasele ezitări și probleme cu care s-a confruntat această administrație aflată la început de drum.

În toamna și iarna lui 1832 a avut loc dezbaterrea unui act adăugitor la Regulamentul Organic, ce completa și clarifica structura administrației urbane. Documentul a trecut prin mai multe etape până la finalizarea sa, în fondul Secretariatul de Stat al Moldovei de la Arhivele Naționale Iași păstrându-se copii succesive cu corecturi și adnotări, în limba română sau franceză, care dovedesc procesul laborios prin care a trecut actul până la forma publicată²⁶. Implicat direct a fost inițial Departamentul Dinlăuntru, apoi Adunarea Obștească – în frunte cu mitropolitul Veniamin Costache, alături de mari boieri ai țării –, care a format o comisie specială pentru a analiza actul, în care au intrat aga Alexandru Roset, spătarul Grigore Cuza și comisul Ioan Gherghel. Adunarea a dezbătut („hotărâtoare debatarisire”) forma documentului în întâlnirile de la 18 și 28 ianuarie 1833 și a înaintat mai sus la 8 martie un raport cu propriile sugestii²⁷.

Forma finală a legii, în care au intrat majoritatea acestor idei, a căpătat numele de *Pravilă pentru încheierea sfaturilor munițipale care de acum să vor numi eforii orășenești*, fiind făcută publică la 24 martie 1833. Legea conține un preambul, în care se explică importanța noilor decizii, marcând o cotitură radicală

²¹ ANI, Litere, M, 524, f. 21.

²² Alegerea este consemnată și în „Albina românească”, nr. 4, 14 ianuarie [1832], p. 13.

²³ ANI, Litere, M, 524, f. 22-25.

²⁴ Ibidem, f. 44.

²⁵ Ibidem, f. 45-46v.

²⁶ ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 171, f. 18-66

²⁷ Ibidem, f. 67-80; *Analele parlamentare ale României*, tom III, partea II (*Obișnuita Obșteasca Adunare a Moldovei*), București, 1893, dezbaterile la p. 23, nr. 15 și p. 31, nr. 19, raportul la p. 377-391, nr. 92-93.

față de modul anterior de organizare, accentuând importanța participării orașenilor înșiși la guvernarea orașului lor:

„Lăcuitoilor de prin orașe, de la voi va atârna de acum înainte ocârmuirea interesurilor voastre celor mai scumpe. Sfaturile orașenești, alcătuite de mădulare alese de cătră voi și dintre voi vor ave dreptate a ocroti negoțul cel dinăuntru și industria a fieștecăruia oraș [...]”²⁸.

În prima secțiune a legii, se amintește că guvernul „au socotit a le dăruia lor [orașelor, n. n.] dritul ocârmuirii interesurilor lor prin eforii sau sfaturi orașenești”. Eforia de la Iași urma să fie formată din cinci membri, față de trei în celelalte orașe ale țării, statul păstrând totuși o pârghie de control, și anume confirmarea componenței sfatului, președintele (prezidentul) acestuia urmând să fie ales dintre cei cinci/trei membri. De altfel, Eforia păstra o subordonare administrativă față de instituțiile statului, în special față de Departamentul Dinlăuntru. Membrii ei urmau să nu primească leafă pentru slujba lor publică, unul singur dintre ei, cel ce va fi ales drept casier, urmând să fie plătit. Se adăugau un secretar și un mic aparat administrativ, format din scriitori, cinovnici și slujitori, cu toții plătiți din fondurile Eforiei. Alegerile pentru membri urmau să fie organizate anual la începutul lunii noiembrie, precizându-se că urmau să fie aleși și doi „candidați”, adică supleanți. Membri puteau deveni doar pământeni în vârstă de cel puțin 30 de ani, locuitori în oraș și deținători ai unei averi în valoare de 20.000 lei, ceea ce limita la categoria superioară a societății urbane dreptul de a fi ales. Alegători puteau fi orașeni de la 25 de ani în sus, boieri pământeni cu avere și reședință în Iași, alături de negustori patentari, de starea întâi, a doua sau a treia, deținători de proprietate în oraș, respectiv staroștii corporațiilor existente. Se precizează că alegătorii puteau fi doar de lege creștinească, legea răspunzând astfel temerilor celor care nu vedeau cu ochi buni creșterea numărului populației evreiești din capitala sau alte orașe ale Moldovei. Alegerea urma să se facă prin ceea ce se numea „covârșirea glasurilor”, care este și explicată în document, adică 50 la sută plus unul din numărul celor prezenți, deci majoritate simplă²⁹.

Primele alegeri pentru Eforia orașenească de la Iași trebuiau să aibă loc la 11 noiembrie 1832, însă nu s-au mai organizat, pe fondul discuțiilor pentru noul regulament urban³⁰. Abia după adoptarea legii orașenești, la 5 aprilie 1833, Sfatul Ocârmuitor îl înștiințează pe vornicul Iordache Ghica (care apare numit și Gheorghe Ghica) de faptul că a fost însărcinat cu conducerea acestor alegeri. Între timp, în fruntea Sfatului orașenesc, Kiseleff l-a numit pe spătarul Vasile Beldiman, generalul rus exprimându-și dorința de a rezolva problema eforiilor orașenești

²⁸ ANI, Eforia Iași, 40/1833, f. 3-3v.; vezi și forma publicată de N.A. Bogdan, *Cea dintâi legiuire comunală*, p. 241-242.

²⁹ ANI, Eforia Iași, 40/1833, f. 4-5; N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 242-243. Prevederile privind eforiile și aspectele de urbanism vor intra în componența formei revizuite a Regulamentului Organic, în vigoare de la 1 aprilie 1835 (*Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 424-451).

³⁰ D. Rusu, *op. cit.*, p. 314.

înainte de a pleca din Moldova³¹. La 7 aprilie 1833, vornicia de aprozi trimite deja hârtii de înștiințare alegătorilor, anunțând că alegerile vor avea lor pe 11 ale lunii, dimineața, la „9 ceasuri evropenești”, în sala Sfatului administrativ, numit chiar „palat administrativ” într-un alt act³². Identificarea sediilor noilor instituții din oraș, mai ales în anii de început, este dificilă, deoarece acestea nu au fost instalate la acea vreme într-o clădire anume, fiind găzduite în diferite locuri. Mai mult, unele și-au aflat sediul în casele celor care le conduceau, cum a fost și cancelaria primului sfat municipal, care în prima parte a anului 1832 s-a aflat în casa vornicului Ștefan Catargiu, președintele sfatului, care presupunem că se întrunea periodic tot acolo³³. Cum palatul domnesc nu poate fi luat în considerare ca sediu, pentru că arsese în 1827 și va fi reparat abia după 1841, este dificil de identificat reședința din 1833 a Sfatului administrativ; putem presupune că era o casă mare boierească, unde exista o sală suficient de mare pentru reunirea atâtor delegați. Agia se ocupase deja de întocmirea listelor cu alegători, potrivit normelor legii, acestea fiind înaintate lui Ghica. E drept ca o parte din listele găsite în fondul de arhivă păstrat sunt atât de încurcate, încât nu e de mirare că însuși Ghica răspunde Agiei pe un ton care astăzi stârnește zâmbete:

„bată-mă Dumnezeu de m-am putut lămuri care sunt [în liste, n. n.] neguțatori de stare întâi, al 2-le și al 3-le și care sînt starostii corporațiilor [...]. Stările [sunt, n. n.] amestecate, breslile întrulucate, jădovi și creștini la un loc amestecat, raelile de sudeți nedeosăbiți, și în așa confuzie unde mă găsesc sălit a-m mărtorisi slăbăciune, că nu m-am putut dumeri de acele ce am cetit”³⁴.

Dosarul conține totuși și o „Vidomostie arătătoare anumi di toț patentarii raeli și numai creștini din oraș Ieșii”, grupați pe cele trei stări, ilustrativă pentru situația celui mai implicat grup – din perspectiva economiei urbane – din capitala Moldovei, negustorii și meșteșugarii: șapte de starea I, 73 de starea a II-a, 338 de starea a III-a, opt staroști de bresle și 24 de corporații, în total 450 de patentari

³¹ ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 171, f. 90-91; nr. 310, f. 1-2 (inclusiv numirile lui Beldiman și Ghica în franceză).

³² ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 171, f. 96-101; „palat administrativ” în Ibidem, f. 114 v.

³³ ANI, Eforia Iași, 19/1832, f. 1. Este ilustrativ cazul cancelariei Sfatului, care inițial s-a mutat într-o casă a căminăresei Elena Schilet (ANI, Eforia Iași, 26/1832, f. 4-6), apoi a ajuns în casele lui Zisu Kaufman, închiriate din octombrie 1832 pe Ulița Sf. Vineri (ANI, Eforia Iași, 15/1833, f. 2-6), pentru ca în mai 1834 să se închirieze prin contract, atât pentru Eforie, cât și pentru Agie, casa vornicului Ștefan Catargiu „din mijlocul orașului” (ANI, Eforia Iași, 42/1834, f. 3-8), de fapt de pe Ulița Răzoaiei (vezi și Dan Dumitru Iacob, *Principalele atribuții ale poliției ieșene în perioada regulamentară. „Așezământul” din 31 mai 1832*, în *HU, VIII* (2000), nr. 1-2, p. 59; Laurențiu Rădvan, *Biserica Razului – un paraclis uitat*, „Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal Iași”, 4 (2022), p. 17-18). Actele din dosarele Eforiei, Secretariatului de Stat sau ale Ministerului de Interne (Departamentul Dinlăuntru) cuprind informații cu privire la casele închiriate pentru a găzdui instituții, dar adesea nu dau adrese exacte; cercetări ulterioare sperăm că vor lămuri unele din aceste aspecte.

³⁴ ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 171, f. 114-117.

creștini cu drept de a fi alegători³⁵. Lor li se adaugă 44 de boieri, majoritatea nume cunoscute din rândul boierimii mari, mijlocii și mici din capitala țării, cei ce aveau proprietate și rezidau aici³⁶.

Între timp, Iordache Ghica trimisese o cerere către redacția Albinei românești, a lui Gheorghe Asachi, prin care solicita de urgență tipărirea a 100 de „bileture cu patru rosturi”, bilete de vot, necesare pentru alegerea celor patru membri, precum și două tabele pentru trecerea alegătorilor³⁷. Am descoperit întâmplător un exemplar de bilet de vot de la acele alegeri în fondul Documente de la arhiva ieșeană³⁸.

În sfârșit a sosit și ziua mult așteptată, 11 aprilie 1833. Dintre cei care aveau drept de a alege au înțeles importanța momentului doar un sfert, 117 alegători, care s-au adunat în sala Sfatului Administrativ, unde s-a făcut și un apel nominal. Jurnalul păstrat de la acest moment, alături de raportul prezidentului adunării, Iordache Ghica nu consemnează numărul candidaților, ci doar numele celor aleși „cu conglăsuire a toată adunarea”, deci cu acordul unanim al participanților. Presupunem că nu au fost decât patru candidați, cei aleși, și anume: comisul Alecu Cantacuzino, comisul Toma Bantăș, paharnicul Theodor Boțan³⁹ și Andrei Vizadidis sau Andricu Vizanti, cum va apare în actele ulterioare ale Eforiei. În calitate de supleanți vor fi aleși Haralamb Ioan (fost membru al sfatului anterior)⁴⁰ și Solomon Sichian, zis și Sichias în alte documente. Dintre toți aceștia, doar Vizadidis și Sichian sunt numiți *chir*, probabil nu numai pentru că erau negustori și aveau preocupări comerciale, dar și datorită originii lor grecești; de altfel, ei par să fie necunoscuți pentru boierii care s-au ocupat de alegeri, dovadă confuziile privind numele lor. În raportul său, Ghica subliniază semnificația evenimentului și responsabilitatea celor aleși, numiți „persoanele alese, fiind din numărul bărbaților celor mai îndeletnici și mai potriviți cu pravățul [obiectivul, n. n.] ce au a îndeplini”, sperând totodată că „acestu prielnic așezământ va aduce în curândă vreme acele mai folositoare roduri prin trudnicele ostenele a acestor bărbați, cari trebuie a fi sprijiniți în lucrările lor”. La alegeri a fost de față și cel deja numit prezident al Eforiei, Vasile Beldiman, care își va păstra funcția și va lucra cu membrii aleși acum⁴¹. Ghica a atașat și lista alegătorilor prezenți, cu 111 nume inițiale, la care o altă mână a adăugat încă șase, neprinși în listă de la început, din motive necunoscute⁴². Sunt prezenți câțiva dintre marii boieri, alături

³⁵ Ibidem, f. 102-111. Lista cuprindea 449 de nume, la care a fost adăugat ulterior, de altă mână, și starostele breslei droșcarilor.

³⁶ Boierii nu sunt prinși în vidomostie, numele lor fiind extras din listele celor care au confirmat primirea înștiințării privind data și ora alegerilor (Ibidem, f. 96-101).

³⁷ Ibidem, f. 112.

³⁸ ANI, Documente, 876/25 (în anexă).

³⁹ Boțan și nu Boian, cum eronat a citit N. A. Bogdan (N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 250).

⁴⁰ Care însă va refuza alegerea, motivând că este singur și nu se poate descurca în afacerile sale (ANI, Eforia Iași, 3/1833, f. 10-15).

⁴¹ ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 171, f. 118, 121.

⁴² Ibidem, f. 115-117 (vezi lista în anexa acestui studiu)

de unii mai mici: Mihai Sturza – viitorul domn, Teodor și Iordache Balș, Grigore și Alecu Ghica, Costache și Teodor Sturza, Dimitrie Manu, Iancu Ralet, Vasile Alecsandri (tatăl scriitorului), Gheorghe Asachi și alții. Dar grupul majoritar al celor cu drept de vot era format din negustori și meșteșugari cu stare, alături de cei aleși în fruntea breslelor (sau corporațiilor, cum începe să li se spună acum). Lista notează doar numele staroștilor de măcelari, pietrari și teslari, ciubotari, brașoveni, croitori, aurari, plăcintari, abăgeri și boiangii, în timp ce pentru cărămidari, brăhări, tălpălari, cherestegii, păscari, făclieri și săhăidăcari nu se dă deloc numele, nu știm de ce. Din analiza numelor și meseriilor celor prezenți reiese că se contura o societate burgheză, formată din reprezentanții unor familii mai vechi sau mai noi din oraș, oameni cu influență, avere și prestigiu⁴³.

În lunile care au urmat se vor organiza alegeri și pentru membrii Eforiilor din alte orașe ale Moldovei, unde însă componența sfatului era doar de trei membri, după cum preciza pravila: la 13 aprilie 1833 la Galați și Botoșani; la 18 aprilie la Roman; la 8 mai la Focșani; mai târziu, la 6 iunie, la Bârlad, datorită unor neînțelegeri între orășeni⁴⁴.

Cu toate că existau mari probleme financiare, date de ridicarea defectuoasă a taxelor și lipsa de lichidități, Eforia de la Iași își va intra în pâine imediat după alegeri, prima reunire a noilor membri, aleși „de cătră obștia neguțitorilor orășani”, fiind chiar pe 11 aprilie⁴⁵. Pe 17 aprilie, cei cinci s-au întrunit pentru a alege un casier din rândurile lor, ocazie cu care e desemnat Toma Bantăș, sarcina sa fiind să vegheze asupra bugetului instituției⁴⁶. Sfatul municipal, ce funcționase în 1832-1833, avusese un secretar, pe mai-sus amintitul serdar Gavrilă Avram⁴⁷, care însă fusese îndepărtat din motive încă neclare, în locul său fiind desemnat Alecu Paleologu, ce lucra la cancelaria Sfatului încă de la înființare⁴⁸. Alți angajați ai Eforiei erau: Iordache Teoharie – arhivar, Panaite Paleologul și Vasile Țintilă – scriitori în cancelarie, stolnicul Sandu Bușilă – cinovnic. Se adăugau comisarii de la cvartaluri, care însă erau doar plătiți de Eforie, dar momentan răspundeau Agiei⁴⁹.

Copleșiți de amploarea problemelor edilitare pe care trebuiau să le rezolve, membrii Eforiei ridică o chestiune la care legea dăduse deja un răspuns. În luna iulie 1833 ei solicită marelui postelnic secretar de stat să aprobe acordarea de leafă

⁴³ Pentru acest subiect, vezi Alexandru-Florin Platon, *Geneza burgheziei în Principatele Române (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea. Preliminariile unei istorii*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, și Petronel Zahariuc, *Sugestii genealogice pentru o cercetare a începuturilor burgheziei românești*, în *RIS*, IV-VII (1999-2002), p. 26-36.

⁴⁴ ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 171, f. 125, 143.

⁴⁵ ANI, Eforia Iași, 3/1833, f. 9.

⁴⁶ Ibidem, f. 7.

⁴⁷ ANI, Isprăvnicia ținutului Iași, nr. 398, f. 2.

⁴⁸ ANI, Eforia Iași, 3/1833, f. 18.

⁴⁹ ANI, Eforia Iași, 60/1833, f. 1-3. Pentru angajații Eforiei, inclusiv cei menționați de noi, vezi cercetările recente ale lui Simion-Alexandru Gavriș: *Urban Administration [...] Employees of the Municipal Councils*, p. 71–82.

pentru slujba lor⁵⁰. Răspunsul este negativ, motivul fiind simplu: cei patru erau aleși și trebuie să lucreze pentru „obștescul bini”.⁵¹ Iată o schimbare radicală, modernă, de percepție privind natura funcției, cu diferențiere între cei numiți și cei aleși. Totuși, se va găsi o rezolvare pământească și pentru această situație, Departamentul Dinlăuntru anunțând Eforia că Vistieria a cerut isprăvnicilor de la ținuturi să nu mai ia taxa pentru patente de la membrii Eforiilor pentru perioada când sunt în slujbă; măsura era menită „să însuflețească mai vârtos mădularile cu mai multă râvnă și credință întru împlinire aceștii pentru binele obștesc”⁵². Totuși în sămile Eforiei găsim ulterior o leafă importantă, dar doar pentru prezidentul Eforiei: în sama pentru 1835 el figurează cu 12.000 lei pe an⁵³. Acest personaj începe să fie acceptat și de colectivitatea orașenilor, chiar dacă aceștia nu înțelegeau încă prea bine care era rolul său: o jalbă a locuitorilor mahalalei Muntenimii de Sus este adresată „țitorului locului de mari prezădent a Eforii prințapatului Moldavii (sic!)”⁵⁴.

O schimbare de concepție este evidentă și când vine vorba de natura și acoperirea instituțională a Eforiei: la nici o lună după alegerile din 1833 apar probleme privind ridicarea taxelor. Deficiențele acestui proces au determinat Vistieria să ceară la 2 mai 1833 Eforiei să se ocupe de acest lucru, împreună cu isprăvnicia. Trei zile mai târziu, membrii Eforiei s-au întrunit și au trimis un răspuns care dovedește că înțelegeau misiunea pe care o aveau, una incompatibilă cu strângerea de taxe. Eforia, spun membrii ei în jurnalul încheiat în acea zi, nu este „parte împlinitoare”, menirea ei fiind de a lucra pentru folosul și binele orașului, ocupându-se de aspecte edilitare⁵⁵. Suprapunerile de atribuții și neclaritățile date de necunoașterea noilor legi sau de neclarificarea unor prevederi ale Regulamentului Organic vor determina un alt conflict, de data aceasta cu Agia. În octombrie 1833, Eforia scria Departamentului Dinlăuntru că marele agă îi strânsese pe comisarii și epistații din oraș, amenințându-i pe cei care vor mai răspunde cererilor Eforiei că vor fi pedepsiți, chiar scoși din slujbă. Eforia susținea că „fiind o noi enstituție în pământul acesta are trebuință de sprijân și înțelegere, spre a fi cunoscută obștii”. De la Departament vin clarificări, și anume că Eforia este răspunzătoare de plata lefurilor comisarilor și altora care lucrează pentru Agie, în timp ce aceasta trebuie în schimb să răspundă solicitărilor Eforiei⁵⁶. Problema pornea chiar de la prevederile Regulamentului Organic, care nu dăduse Eforiei puteri executive, ci doar deliberative, îndeplinirea hotărârilor – oficializate și adesea modificate de către Departamentul Dinlăuntru – revenind Agiei și altor

⁵⁰ O solicitare similară (leafă de 400 lei/lună) s-a avansat și la alegerea din decembrie 1831 a primului sfat municipal, dar nu s-a aprobat (ANI, Litere, M, 524, f. 21v., 46v.).

⁵¹ ANI, Eforia Iași, 3/1833, f. 17.

⁵² Ibidem, f. 27.

⁵³ ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 6, f. 6-10v.

⁵⁴ ANI, Isprăvnicia ținutului Iași, nr. 787, f. 14.

⁵⁵ ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 234, f. 7; Isprăvnicia ținutului Iași, nr. 787, f. 1-2.

⁵⁶ ANI, Eforia Iași, 74/1833, f. 1-3.

structuri⁵⁷. Acestea nu au fost singurele dificultăți cu care s-a confruntat Eforia, dar trecerea timpului va clarifica o parte din probleme și va lămuri atribuțiile fiecărei instituții, până la adoptarea după Unire a unor legi noi și mai adaptate vremurilor⁵⁸.

S-au păstrat date și cu privire la alegerile care au urmat, mai ales că acestea trebuiau să se desfășoare anual. Eforia din 1833 a rămas în funcție mai mult de un an, pentru că autoritățile au căutat să respecte prevederea legii, care cerea ca alegerile să se desfășoare în noiembrie, motiv pentru care următoarele s-au desfășurat la finele anului 1834⁵⁹, apoi în 1835, 1836 și mai departe. De fiecare dată se relatau listele cu alegători, din 1835 acestea fiind mult mai complete, cuprinzând și date utile nouă, precum starea, vârsta, imobilele proprietate sau deținute cu chirie în Iași⁶⁰. Comisarii primeau sarcina de a anunța alegătorii, păstrându-se listele cu cei care au confirmat prin adăugarea cuvintelor „am văzut” în dreptul numelui lor⁶¹. Tot în 1835 data alegerilor s-a amânat de mai multe ori, din diferite motive⁶². Din noiembrie 1834 președinte al Eforiei a fost aga Alecu Cantacuzino, reales în 1835 și 1836, dar demisionar din iunie 1837⁶³, în toamna acelui an fiind ales banul Iorgu Stavru⁶⁴, pentru ca un an mai târziu președinte să devină spătarul Iancu Adamachi⁶⁵.

Informații privindu-i pe primii aleși ai Eforiei s-au păstrat în dosarele de calități solicitate ulterior de autoritățile centrale de la toate instituțiile. Despre Vasile Beldiman a scris recent Simion-Alexandru Gavriș, acesta fiind printre cei mai bine pregătiți funcționari din cadrul structurilor Departamentului Dinlăuntru. Născut în noiembrie 1801, Beldiman era spătar la momentul alegerii, exersându-și anterior abilitățile ca ispravnic de Bacău și Iași, staroste de Putna, șef al Agiei și membru al Divanului Judecătoresc. Cu siguranță de folos i-au fost legăturile de familie, soția sa fiind sora lui Gheorghe Bibescu, viitorul domn al Țării Românești⁶⁶. Dintre membrii primei Eforii se remarcă Alecu Cantacuzino, succesorul lui Beldiman la șefia instituției. Născut în septembrie 1800 la Iași și având studii la Odessa, Cantacuzino era un adevărat poliglot, fiind cunoscător de franceză, rusă, italiană, germană, greacă și poloneză. La acel moment era necăsătorit și avea deja experiență administrativă ca ispravnic la ținuturile Tecuci și Neamț, cu diverse slujbe în timpul ocupației ruse,

⁵⁷ *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 225, 236-238. Vezi și Dan Dumitru Iacob, *op. cit.*, p. 56-62.

⁵⁸ Pentru dificultățile cu care s-a confruntat Eforia din Iași în primii săi ani de funcționare, vezi Simion-Alexandru Gavriș, *Cel dintâi președinte al eforiei orașului Iași*, p. 103-107, și Silviu Văcaru, *O săptămână din activitatea Eforiei urbei Iași în anul 1835*, în *IN*, serie nouă, V (2023), în curs de apariție (adresez mulțumiri celor doi colegi pentru că mi-au pus la dispoziție de-a lungul timpului mai multe materiale utile cercetării).

⁵⁹ Decizia în acest sens i-a aparținut lui Kiseleff (ANI, Eforia Iași, 3/1833, f. 29).

⁶⁰ ANI, Eforia Iași, 58/1835, f. 17-21v.

⁶¹ *Ibidem*, f. 24-25.

⁶² Inițial alegerile trebuiau să aibă loc la 26 octombrie 1835, apoi la 12 noiembrie, respectiv 18 noiembrie (*ibidem*, f. 16, 26, 28).

⁶³ ANI, Eforia Iași, 20/1835, f. 1-3; 44/1837, f. 1.

⁶⁴ ANI, Eforia Iași, 25/1837, f. 28.

⁶⁵ ANI, Eforia Iași, 33/1838, f. 39; 37/1839, f. 25.

⁶⁶ Simion-Alexandru Gavriș, *op. cit.*, p. 98-103.

remarcându-se inclusiv în lupta de combatere a epidemiei de holeră⁶⁷. Despre Toma Bantăș aflăm că era născut tot la Iași, în 9 ianuarie 1798, urmasse școli particulare, știa grecește, nu era căsătorit, iar din 1829 slujise în oraș în diferite misiuni (prevenția ciumei, supravegherea reparațiilor de la acoperișul de la Socola, la Casa Poștei și în comisia apelor etc.), ceea ce ne demonstrează că obștea alegătorilor nu l-a ales întâmplător, de vreme ce acumulasese experiență în probleme edilitare. Teodor Boțan era născut tot la Iași în mai 1787, știa grecește și turcește, era văduv, avea o experiență similară, fiind ales în 1833 staroste al corporațiilor⁶⁸. Cei doi, Bantăș și Boțan, vor rămâne membri ai Eforiei până prin 1843 (Bantăș chiar prezident), ceea ce indică nivelul de încredere pe care l-au dobândit în rândul comunității alegătorilor⁶⁹. Andricu Vizanti face figură discordantă, nefiind moldovean și nici boier, ci negustor grec, născut la Țarigrad în 1783. Și el știa grecește și turcește, era căsătorit, fiind însărcinat din 1833 cu supravegherea amenajării șanțului și șoselelor orașului⁷⁰.

Chiar dacă inițial, între ianuarie 1832 și aprilie 1833, noua structură de conducere a orașului s-a numit Sfat Municipal, din 1833 s-a preferat denumirea de Eforie. Totuși, din 1851, poate din dorința de a scăpa de numele de origine grecească, care aminteau de perioada fanariotă, blamată acum de toate relele prin care trecuseră principatele până la începutul secolului al XIX-lea, s-a renunțat la numele de Eforie și se va reveni la denumirea de Sfat orășenesc. În cele din urmă, perioada de tranziție reprezentată de Eforie/Sfat s-a încheiat odată cu Legea comunală, a primăriilor, din 1864, care va finaliza procesul de modernizare instituțională a orașelor din România⁷¹.

Încă din primii ani de după 1832, constatăm transformarea extraordinară introdusă de Regulamentul Organic, exersată în anii anteriori ai ocupației rusești, și anume birocratizarea actului administrativ. De fapt, avem de-a face cu o birocratizare a statului, prin crearea instituțiilor moderne, în rândul cărora intră și Eforia. De acum încolo orice decizie și orice act vor urma un traseu administrativ tot mai clar, cu toate că noul sistem nu impune și conceptul de eficiență. Acum are loc trecerea definitivă de la anafora la raport, de la sfat la Eforie, apoi Primărie, perioada pe care am analizat-o fiind hotărâtoare pentru impunerea acestui proces.

⁶⁷ În analiza personajelor primei Eforii am folosit fișele de personal din dosarul acestei instituții din arhiva ieșeană (ANI, Eforia Iași, 92/1834). Datele care îl privesc pe Alecu Cantacuzino nu se află acolo, astfel că am mers la ANI, Secretariatul de Stat, nr. 342, f. 15 (publicat în *Funcționarii din Principatul Moldovei în epoca Regulamentului Organic (1832-1858). Documente*, vol. I, *Registrele generale ale Ministerului de Interne și Comitetului Sănătății (1834)*, ed. de Mihai-Cristian Amărieuței, Simion-Alexandru Gavriș, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2022, p. 91 (vezi și urm.).

⁶⁸ ANI, Eforia Iași, 92/1834, f. 9-14.

⁶⁹ Simion-Alexandru Gavriș, *Urban Administration [...] Members of Municipal Councils*, p. 215.

⁷⁰ ANI, Eforia Iași, 92/1834, f. 9-14. Vizanti va obține rangul de paharnic în 1837, în 1840 fiind comis (*Marea arhondologie a boierilor Moldovei*, ed. a II-a de Mihai-Răzvan Ungureanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014, p. 213).

⁷¹ *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, tomul I, Iași, 1855, p. 126, nota 175; N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 250; Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832-1862* (partea IV, apărută în 1985), p. 488-490.

Anexe

1833, apr(ilie) 11

Mădularile aflătoare față la ce întâi
deșchidere a senții alegătoare mădularilor
Eforiei orășenești

D-lui¹ log(o)f(ăt)ul Theodor Balș
vorn(i)c(ul) Grigori Ghica
log(o)f(ăt)ul Alecu Ghica
vel log(o)f(ăt)ul Costachi Sturza
vorn(i)c(ul) Ioan Luca
post(elni)c(ul) Iancu Racoviți
spat(a)r(ul) Iordachi Balș
spat(a)r(ul) Iancu Raletu
aga Dimitrii Manu
aga Manolachi Radu
spat(a)r(ul) Scarlat Crupenschi
spat(a)r(ul) Vasile Alicesăndrii
spat(a)r(ul) Iordachi Grigoriu
hatm(anul) Theodor Sturza
vorn(i)c(ul) Ștefan Catargiul
spat(a)r(ul) Vasile Beldiman
aga Gheorghi Asachi
aga Thedorachi Ghica
spat(a)r(ul) Neculaiu Raneti
com(isul) Hristodor Adamachi
com(isul) Panaite Spartali
com(isul) Toma Bantăș
pah(a)r(nicul) Boțan
sard(a)r(ul) Gavril Avram

D. aga Mihai Veisa
D. Ilie Cogălniceanu
D. doctorul arhiatros Zoanu² //
Andriiu Vizantiu
Gavril Neculau
Marconi tiutiungiu
Dumitru pitar bașa
Neculaiu bacal bașa
pah(a)r(nicul) Toader Boțan
com(isul) Bantaș
Solomon Suchiiăș
Dumitru Belicciu
Panaite starostile de casapi
Gheorghii Topșa

Costandinu blnar
Hriste Ioan
Gavril Badacliu
Costandinu Dărăngă
Mihălache băcalu
starostile de petrari și teslari Gheorghii
starostile de cibotari Toader Thoma
Gavril Mărginianul
Vasile Ciobanu
Gheorghii sîn Vasile
Enachi Scorțăscu
starostile de brașoveni Manole Popovici
Mihaiu brașovanu
Costachi brașovanu
Gheorghii brașovanu
Lascar Idieriul //
starostile de croitori Gheorghii Brâncianu
Gheorghii Ioan
Gheorghii Bârlădianu
Carabet Ovanes
starostile de cuimgii Ioanu Anastasiu
starostile de cărămidari³
Gheorghii Ioanu
Ianul Hriste
starostile de brahari³
Coste Neculau
starostile de talpalari³
Ștefan Bârlădianu
starostile de herestegii³
Mincu Vasiliu
Dimitrachi Tudorachi
Alicsandru Capră
Ioniți Popovici
Alicsandru Rugină
polc(o)v(nicul) Anton Răuleț
starostile de păscari³
Ștefanu caldarar
Enuți Tataru
starostile de făclieri³
Gligori Ioanu
Sava Neculaiu
starostile de plăcintari Iordachi Andriov
starostile de abăgeri Tănasi Ioanu

Chiran Radovici
Ioanu Dimitriu
starostile de sădăcari³ //
Sava saranbașa
Ionu Frunză
Petre Panaite
Dimitrachi Neculau
Toader Naun
Pavel rachier
Panaite boingiu
Costandin Poghircă
ceaușu de hrisovoliți Ștefan
Ștefan Gusti
Petcu chitar
Ilii Arapul
Dimitrii Balaban
Vasile rachier

Anton Neculaiu
starostile de boingii Donciu
Ionu Lupașcu
Costachi Băți
Vasile cizmar
Gheorghii Golii
Radu calpaccibaș
Manu chitar
Gheorghii Țințar
Hristodor Efstathi
Iacob Grecu
Tănasi bărber
Stoianu Dimitriu
Sava Agachi
Ilii Zamfir //
Panaite spițer

Adică una sută unsprezăci alegători

D. vist(iernicul) Mihai Sturza
D. hat(manul) Theodoru Balș
D. post(elnicul) Neculai Suțu²

Adică una sută șaptisprezăci

Iordachi Ghica vorn(ic)⁴
Beldiman spatar⁵

ANI, Secretariatul de Stat al Moldovei, nr. 171, f. 115-117

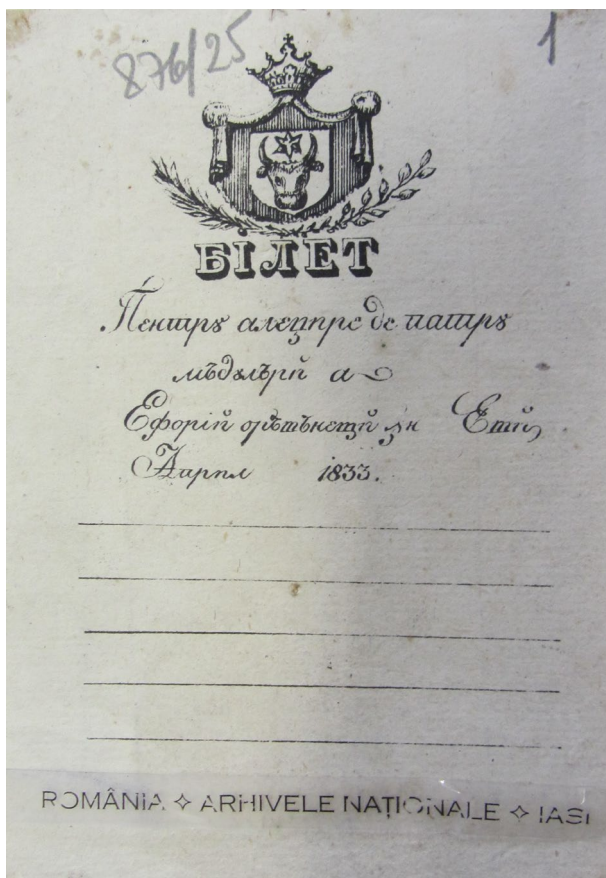
¹ În fața celorlalte nume s-a pus semnul care indică că pentru fiecare era prezentă adresarea „dumnealui”.

² Cele trei nume de aici au fost adăugate de altă mână.

³ Fără nume.

⁴ Semnătură autografă. Numele său stă scris și separat: „Iordachi” la mijlocul f. 115, „Ghica” la f. 116 și vorn(i)c la f. 117, probabil pentru a confirma documentul.

⁵ Semnătură autografă.

1. „Bilet pentru alegire de patru mădulări a Eforii orășanești în Eșii, april 1833”
(ANI, Documente, 876, nr. 25, f. 1)

2. Semnăturile președintelui Eforiei, Vasile Beldiman, și a trei membri, Toma Bantăș,
Theodor Boțan și Andrei Vizanti (ANI, Secretariatul de Stat, nr. 248, f. 7)

From the consequences of the Organic Regulation: the establishment of the Eforia of Iași and the election of its first members

Abstract

In this paper we intend to deal with one of the dimensions of urban reform in the 19th century, the administrative one, with reference to the case of the capital of Moldavia, Iași. We aimed to highlight the transformations that occurred here in the wake of the adoption of the Organic Regulation and its implementation. This document contains provisions that laid the foundations for a new way of organizing the towns, introducing a first level of autonomy, albeit limited. Even though the Organic Regulation was to enter into force later in Moldavia (from 1 January 1832, as opposed to 1 July 1831 in Wallachia), General Kiseleff also called for the first municipal elections to be held in Iași at the end of 1831. This marked the beginning of a transitional period, that of the Municipal Council, which functioned between 1 January 1832 and April 1833, with the new institution taking over some of the duties laid down in the Regulation for the better ruling of the city. In the autumn and winter of 1832, a supplementary act to the Organic Regulation was debated, which completed and clarified the structure of the urban administration. The final form of the law was called the „Law for the formation of municipal councils, which would henceforth be called town Eforias, and was published on 24 March 1833. The first elections for the Eforia of Iași took place on 11 April 1833 under the coordination of the vornic Iordache Ghica. Of the nearly 500 electors, only about a quarter, 117 voters, understood the importance of the moment and gathered in the hall of the Administrative Council, where a roll call was taken. In addition to Vasile Beldiman, already appointed president of Eforia, Alecu Cantacuzino, Toma Bantăș, Theodor Boțan and Andrei Vizadidis (Vizanti) were elected for a one-year term. From this moment on, we see the extraordinary transformation introduced by the Organic Regulation, practiced in the previous years of the Russian occupation, namely the bureaucratization of the administrative act. In fact, we are dealing with a bureaucratisation of the state, through the creation of modern institutions, which includes Eforia. From now on, every decision and every act will follow an increasingly clear administrative route, although the new system does not impose the concept of efficiency. The definitive transition is now taking place from anaphora to report, from council to Eforia, and then to City Hall, the period we have analysed being decisive in imposing this process.

Keywords: Iași; Organic Regulation; city council; Eforia; elections.

ABREVIERI

<i>AARMSI</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice
<i>AARMSL</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare
<i>AARPAD</i>	= „Analele Academiei Române”, seria II, București, 1879-1916
<i>AA.SS.</i>	= <i>Acta Sanctorum</i> , ed. Bollandisti, III ^a ediție, Parigi 1863-1870
<i>AB</i>	= Arhivele Basarabiei
<i>ACNSAS</i>	= Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
<i>AE</i>	= L'Année Epigraphique, Paris
<i>AIR</i>	= Arhiva Istorică a României
<i>AIAC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj
<i>AIIAI</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>AIIC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Cluj
<i>AIINC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj
<i>AIIX</i>	= Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>ALIL</i>	= Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară, Iași
<i>ALMA</i>	= <i>Archivum Latinitatis Medii Aevi</i> . Genève.
<i>AM</i>	= Arheologia Moldovei, Iași
<i>AMAE</i>	= Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
<i>AmAnthr</i>	= American Anthropologist, New Series, Published by Wiley on behalf of the American Anthropological Association
<i>AMM</i>	= Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
<i>AMMB</i>	= Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași
<i>AMN</i>	= Acta Musei Napocensis
<i>AMR</i>	= Arhivele Militare Române
<i>AMS</i>	= Anuarul Muzeului din Suceava
<i>ANB</i>	= Arhivele Naționale, București
<i>ANC</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Cluj
<i>ANDMB</i>	= Arhivele Naționale. Direcția Municipiului București
<i>ANG</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Galați
<i>ANI</i>	= Arhivele Naționale, Iași
<i>ANIC</i>	= Arhivele Naționale Istorice Centrale
<i>ANR-Cluj</i>	= Arhivele Naționale, Cluj-Napoca
<i>ANR-Sibiu</i>	= Arhivele Naționale, Sibiu
<i>ANRM</i>	= Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău
<i>ANRW</i>	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin-New York
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANV</i>	= Arhivele Naționale, Vaslui
<i>AO</i>	= Arhivele Olteniei
<i>AP</i>	= Analele Putnei
<i>APH</i>	= Acta Poloniae Historica, Varșovia
<i>AqLeg</i>	= <i>Aquila Legionis. Cuadernos de Estudios sobre el Ejército Romano</i> , Salamanca
<i>AR</i>	= Arhiva Românească
<i>ArchM</i>	= Archiva Moldaviae, Iași
<i>ArhGen</i>	= Arhiva Genealogică
<i>„Arhiva”</i>	= „Arhiva”. Organul Societății Științifice și Literare, Iași
<i>ArhMold</i>	= Arheologia Moldovei

ASRR	= Arhiva Societății Române de Radiodifuziune
AȘUI	= Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
ATS	= Ancient Textile Series, Oxbow Books, Oxford și Oakville
AUAIC	= Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
AUB	= Analele Universității „București”
BA	= <i>Biblioteca Ambrosiana</i> , Roma, Città Nuova Editrice
BAR	= Biblioteca Academiei Române
BArchB	= Bundesarchiv Berlin
BAR int. ser.	= British Archaeological Reports, International Series
BBRF	= Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg
BCIR	= Buletinul Comisiei Istorice a României
BCMI	= Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice
BCU-Iași	= Biblioteca Centrală Universitară, Iași
BE	= Bulletin Epigraphique
BF	= Byzantinische Forschungen, Amsterdam
BJ	= Bonner Jahrbücher, Bonn
BMI	= Buletinul Monumentelor Istorice
BMIM	= București. Materiale de istorie și muzeografie
BNB	= Biblioteca Națională București
BNJ	= Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
BOR	= Biserica Ortodoxă Română
BS	= Balkan Studies
BSNR	= Buletinul Societății Numismatice Române
ByzSlav	= Byzantinoslavica
CA	= Cercetări arheologice
CAI	= Caiete de Antropologie Istorică
CartNova	= <i>La ciudad de Carthago Nova 3: La documentación epigráfica</i> , Murcia
CB	= Cahiers balkaniques
CBI	= <i>Der römische Weihebezirk von Osterburken. Corpus des griechischen und lateinischer Beneficiärer – Inschriften des Römischen Reiches</i> , Stuttgart
CC	= Codrul Cosminului, Suceava (ambele serii)
CCAR	= Cronica cercetărilor arheologice din România, CIMEC, București
CCh	= <i>Corpus Christianorum</i> , Turnhout
CChSG	= <i>Corpus Christianorum. Series Graeca</i>
CCSL	= <i>Corpus Christianorum Series Latina</i> , Turnhout, Brepols
CDM	= <i>Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Centrale de Stat</i> , București, vol. I-V; supl. I.
CDȚR	= <i>Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului</i> , București, vol. II-VIII, 1974-2006
Chiron	= Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts, 1971
CI	= Cercetări istorice (ambele serii)
CIL	= <i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin
CL	= Cercetări literare
CLRE	= <i>Consuls of the Later Roman Empire</i> , eds. R. S. Bagnall, A. Cameron, S. R. Schwartz, K. A. Worp, Atlanta, 1987
CN	= Cercetări Numismatice
CNA	= Cronica Numismatică și Arheologică, București
CSCO	= <i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> , Louvain
CSEA	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiae Aquileiensis</i> , Roma, Città Nuova Editrice
CSEL	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> , Wien, De Gruyter
CSPAMI	= Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Centrale, Pitești
CT	= Columna lui Traian, București

<i>CTh</i>	= <i>Codex Theodosianus</i> . Theodosiani, Libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis, I, edidit adsumpto apparatu P. Kruegeri, Th. Mommsen, Hildesheim, 1970-1971
<i>Cv.L</i>	= Convorbiri literare (ambele serii)
„ <i>Dacia</i> ”, <i>N.S.</i>	= Dacia. Nouvelle Série, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București
DANIC	= Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale
DGAS	= Direcția Generală a Arhivelor Statului
<i>DI</i>	= Diplomatarium Italicum
<i>DIR</i>	= <i>Documente privind istoria României</i>
<i>DIRRI</i>	= <i>Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență</i>
<i>DOP</i>	= Dumbarton Oaks Papers
<i>DTN</i>	= <i>Din trecutul nostru</i> , Chișinău
<i>DRH</i>	= <i>Documenta Romaniae Historica</i>
<i>EB</i>	= Études Balkaniques
<i>EBPB</i>	= Études byzantines et post-byzantines
<i>EDCS</i>	= <i>Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby</i> (http://www.manfredclauss.de/)
<i>EDR</i>	= <i>Epigraphic Database Roma</i> (http://www.edr-edr.it/default/index.php)
<i>EpigrAnat</i>	= <i>Epigraphica Anatolica</i> , Münster
<i>ERAsturias</i>	= F. Diego Santos, <i>Epigrafia Romana de Asturias</i> , Oviedo, 1959.
<i>EuGeSta</i>	= <i>Journal of Gender Studies in Antiquity</i>
Gerión	= Gerión. Revista de Historia Antigua, Madrid
<i>GB</i>	= Glasul Bisericii
<i>GCS</i>	= <i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller</i> , Leipzig, Hinrichs, 1897-1969
<i>GLK</i>	= <i>Grammatici Latini Keil</i>
<i>HEp</i>	= <i>Hispania Epigraphica</i> , Madrid
„ <i>Hierasus</i> ”	= <i>Hierasus</i> . Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani
<i>HM</i>	= <i>Heraldica Moldaviae</i> , Chișinău
<i>HU</i>	= <i>Historia Urbana</i> , Sibiu
<i>HUI</i>	= <i>Historia Universitatis Iassiensis</i> , Iași
<i>IDR</i>	= <i>Inscripțiile din Dacia romană</i> , București-Paris
<i>IDRE</i>	= <i>Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie</i> , I-II, Bucarest, 1996, 2000
<i>IGLN</i>	= <i>Inscriptions grecques et latines de Novae</i> , Bordeaux
<i>IGLR</i>	= <i>Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România</i> , București, 1976
<i>ILLPecs</i>	= <i>Instrumenta Inscripta Latina. Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften</i> , Pecs, 1991
<i>ILAlg</i>	= <i>Inscriptions latines d'Algérie</i> , Paris
<i>ILB</i>	= <i>Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Inscriptiones inter Oescum et Iatrum repertae</i> , Sofia, 1989
<i>ILD</i>	= <i>Inscripții latine din Dacia</i> , București
<i>ILN</i>	= <i>Inscriptions latines de Novae</i> , Poznań
<i>ILLPRON</i>	= <i>Inscriptionum Lapidarium Latinarum Provinciae Norici usque ad annum MCMLXXXIV repertarum indices</i> , Berlin, 1986
<i>ILS</i>	= <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , 1892
<i>IMS</i>	= <i>Inscriptiones Moesiae Superioris</i> , Belgrad
<i>IN</i>	= „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal Iași
<i>ISM</i>	= <i>Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine</i> , București, vol. I-III, 1983-1999
<i>JGO</i>	= <i>Jahrbücher für Geschichte Osteuropas</i>
<i>JL</i>	= <i>Junimea literară</i>
<i>JRS</i>	= <i>The Journal of Roman studies</i> , London
<i>LR</i>	= <i>Limba română</i>
<i>Lupa</i>	= <i>Ubi Erat Lupa</i> (http://lupa.at/)

MA	= Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
MCA	= Materiale și cercetări arheologice
MEF	= <i>Moldova în epoca feudalismului</i> , vol. I-XII, 1961-2012, Chișinău
MEFRA	= <i>Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité</i> , Roma
MGH	= <i>Monumenta Germaniae Historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi</i> , Berlin 1877-
MI	= Magazin istoric, București
MIM	= Materiale de istorie și muzeografie
MM	= Mitropolia Moldovei
MMS	= Mitropolia Moldovei și Sucevei
MN	= Muzeul Național, București
MO	= Mitropolia Olteniei
MOF	= Monitorul Oficial al României
Navarro	= M. Navarro Caballero, <i>Perfectissima femina. Femmes de l'élite dans l'Hispanie romaine</i> , Bordeaux, 2017.
NBA	= <i>Nuova Biblioteca Agostiniana</i> , Roma, Institutum Patristicum Augustinianum
NDPAC	= <i>Nuovo Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane</i> , I, A-E, 2e edizione, Marietti, 2006; III, P-Z, 2e edizione, Marietti, 2008
NEH	= Nouvelles études d'histoire
OI	= Opțiuni istoriografice, Iași
OPEL	= <i>Onomasticon provinciarum Europae latinarum</i> , vol. I-IV, Budapesta-Viena, 1994-2002
PG	= <i>Patrologiae cursus completus, Series Graeca</i> , ed. J.-P. Migne, Paris, 1886-1912
PIR	= <i>Prosopographia Imperii Romani. Saec. I.II.III</i> , editio altera, Berlin.
PLRE	= <i>Prosopography of the Later Roman Empire</i> , 3 vol., eds. A. H. M. Jones, J. R. Martindale, and J. Morris, Cambridge, 1971-1992
RA	= Revista arhivelor
RBAR	= Revista Bibliotecii Academiei Române, București
RC	= Revista catolică
RdI	= Revista de istorie
REByz	= Revue des Études Byzantines
RER	= Revue des études roumaines
RESEE	= Revue des études Sud-Est européennes
RHP	= <i>Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. I: Die Inschriften</i> , Viena
RHSEE	= Revue historique de Sud-Est européen
RI	= Revista istorică (ambele serii)
RIAF	= Revista pentru istorie, arheologie și filologie
RIB	= <i>Roman Inscriptions of Britain</i> , Londra
RIM	= Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău
RIR	= Revista istorică română, București
RIS	= Revista de istorie socială, Iași
RITL	= Revista de istorie și teorie literară
RIU	= <i>Die römischen Inschriften Ungarns</i> , Budapesta
RJMH	= The Romanian Journal of Modern History, Iași
RM	= Revista muzeelor
RMD	= <i>Roman Military Diplomas</i> , Londra
RMM	= <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums</i> , Mainz
RMM-MIA	= Revista muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă
RMR	= Revista Medicală Română
RRH	= Revue roumaine d'histoire

<i>RRHA</i>	= Revue roumaine de l'histoire de l'art
<i>RRHA-BA</i>	= Revue Roumaine d'Histoire de l'Art. Série Beaux Arts
<i>RSIAB</i>	= Revista Societății istorice și arheologice bisericești, Chișinău
<i>Rsl</i>	= Romanoslavica
<i>SAHIR</i>	= Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae, București
<i>SAI</i>	= Studii și Articole de Istorie
<i>SCB</i>	= Studii și cercetări de bibliologie
<i>SCh</i>	= <i>Sources Chrétiennes</i> , Paris
<i>SCIA</i>	= Studii și cercetări de istoria artei
<i>SCIM</i>	= Studii și cercetări de istorie medie
<i>SCIV/SCIVA</i>	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie)
<i>SCN</i>	= Studii și Cercetări Numismatice, București
<i>SCȘI</i>	= Studii și cercetări științifice, Istorie
<i>SEER</i>	= The Slavonic and East European Review
<i>SHA</i>	= <i>Scriptores Historiae Augustae</i>
<i>SJAN</i>	= Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
<i>SMIC</i>	= Studii și materiale de istorie contemporană, București
<i>SMIM</i>	= Studii și materiale de istorie medie, București
<i>SMIMod</i>	= Studii și materiale de istorie modernă, București
<i>SOF</i>	= Südost-Forschungen, München
<i>ST</i>	= Studii Teologice, București
<i>StAntArh</i>	= <i>Studia Antiqua et Archaeologica</i> , Iași
<i>T&MBYZ</i>	= <i>Travaux et Mémoires du Centre de recherches d'histoire et de civilisation byzantines</i>
<i>ThD</i>	= Thraco-Dacica, București
<i>TR</i>	= Transylvanian Review, Cluj-Napoca
<i>TV</i>	= Teologie și viața, Iași
<i>ZPE</i>	= Zeitschrift für Papyralogie und Epigraphik
<i>ZSL</i>	= Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde